

י ש י ב ו ת ה מ ל י א ה

הישיבה התשעים ותשע

ביום י"א בכסליו תשל"א בשעות 3.00-4.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' הזו.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בלאו, בן-חיים, ברנרין, ייבין, מירסקי, מלמד, מלצר, סדן, רבין, ריבלין, שירמן, שלי. המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.

חברי המזכירות: הגברות בהט, קלאר, רייך והאדונים איתן, מדן.

סדר היום: בחירת חברים וחברים-יועצים.

הא' בן-חיים: הוועדה לביורר סגולות המועמדים לחברים באקדמיה המליצה, שלא ייבחרו בישיבה זו יותר משלושה חברים, ולא יותר משלושה חברים-יועצים.

ההצעה נתקבלה

האדונים אהרן דותן

אריה ל' פאיאנס

אליעזר שמשון רוזנטל

נבחרו לחברי האקדמיה.

האדונים גדעון הנמן

גד בן-עמי צרפתי

נבחרו לחברים-יועצים של האקדמיה.

ישיבת המאה

ביום י"א בכסליו תשל"א בשעות 4.00-7.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' הזו.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בלאו, בן-חיים, ברנרין, ייבין, מירסקי, מלמד, סדן, רבין, ריבלין, שירמן, שלי.

החברים-היועצים האדונים ברוידא, דותן, מייזלש, מיקס, רצהבי, שבטיאל. המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.

חברי המזכירות: הגברות בהט, קלאר, רייך והאדונים איתן, מדן.

סדר היום: א. דברי אזכרה לפרופ' שמואל אייונשטדט ז"ל

ב. הודעות

ג. תיקון לישיבה צ"ח

ד. אישור הצעת התקציב לשנת 1971-1972

ה. מונחים בחוק ה"אומבורדסמן"

ו. כללים בנטיית השם - סיום הדין בפרק ג: החולם.

א. הא' בן-חיים: ברשותכם, אני פותח את ישיבת המליאה, שהיא ישיבת המאה. אני מבקש

מכם לכבד בעמידה את זכרו של פרופ' שמואל אייזנשטדט ז"ל, ששימש שנים הרבה מנהלו של ועד הלשון, והלך לעולמו ביום ז' במרחשוון.
בשם האקדמיה שלחתי מכתב לאספת האזכרה למלאת שלושים לפטירתו, וברשותכם אקרא אותו לפניכם:

"המנוח היקר שימש שנים הרבה מנהלו של ועד הלשון העברית. היו אלה שנים קשות למוסד מבחינה חומרית ושנות הרחבה וגידול בעבודה לפיתוחה של הלשון העברית בדורנו. אף שלא היה בלשן מקצועי, ובתור חוקר היה עיסוקו במדעי המשפט והחברה, הרי היה בכל לבו קשור לעניין הלשון העברית ומעורב בכל פינות עשייתה. לעצמו בחר במיוחד את התחום המשותף למדע הלשון ולחכמת המשפט – המונחים המשפטיים העבריים. עם היותו חוקר על פי אופיו וטיבו, לא היה סגור בארבע אמות מחקר, אלא לבו היה ער לצורכי הציבור. ותמיד היה מוכן לשרתו ולעולם לא חס על כבוד עצמו. לפיכך ראה אחד מתפקידיו האישיים להביא את דבר הלשון העברית אל כל חוגי העם. מכאן מלחמתו המסורה לעברית עוד בהיותו ברוסיה בקרב חוגים המתנכרים לעברית, ומכאן שקידתו הגדולה ללא לאות להפצת דבר ועד הלשון בקרב הציבור הלומד והעובד. לפני שהגיעה שעתו לפרוש מעבודתו מחמת זקנה, עוד הספיק להקדיש בהתלהבות האופיינית לו זמן יקר להכנת הקמתה של האקדמיה ללשון העברית, ובשנותיו האחרונות טרח ועשה בכתיבת תולדותיה של הלשון המתחדשת ושל העשייה בתחיה זו. האקדמיה ללשון העברית, שהיא המשכו הממלכתי של ועד הלשון, תזכור לו, לשמואל אייזנשטדט, את חסד פעולתו ללשון העברית, את אהבתו ומסירותו לה, את לכתו אחריה במדבר ובארץ ורועה".

יהי זכרו ברוך.

ב. הא' בן-חיים: אנו מתכנסים לישיבת המאה. ייתכן מאוד, שהיה ראוי שנפנה את מבטנו לאחור, נסקור את מעשינו ונשאל, אם הושגה תכלית עבודתנו במילואה, או מהי מידת הישגה. אלא שמרוב העבודה המוטלת עלינו לשעה זו ולשעות הבאות, אין זמננו פנוי להביט לאחור. אולי סימן טוב הוא לאקדמיה שלנו, שאינה עוסקת בתולדות, אלא במה שהוא הווה ובמה שלפי דעתה צריך שיהיה. אף על פי כן אביא לפניכם – לשם תזכורת בלבד, ולא לשם דיון והסקת מסקנות – סקירת פעולות קצרה, שנתן בידי הא' מדין בשם המזכירות המדעית:

בי"ט בכסליו תשי"ד נתכנסה מליאת האקדמיה לישיבתה הראשונה, והיום י"א בכסליו תשל"א, היא מתכנסת לישיבת המאה.

רבים הם הנושאים שדנו בהן ישיבות המליאה עד כה, ורבות הן ההחלטות שנתקבלו בהן, ושקיבלו אחר-כך תוקף על-ידי פרסומן הרשמי.
אזכיר אותן בכללותן, לא בפרטיהן:

ראשונה, ההחלטות הנוגעות אל הנהל ודרכי העבודה של האקדמיה – אלה כונסו בתקנון האקדמיה ובהוספות ובתיקונים לתקנון.

עשרות רשימות של מונחים וכחמישה עשר מילונים שלמים נדונו ואושרו במליאה. המילונים הם במקצועות אלה: מוסיקה, מכונות, טלפונאות, רכבות, הידרוליקה, תורת המדידה, ביוב והתקנה תברואית, תורת הקרקע והנדסת הקרקע, סכרים, חוק חומרים, צילום, בטון, קשר ואלקטרוניקה, ימאות, הידרולוגיה. (מילונים למונחי הימאות, המטאורולוגיה, ההידרולוגיה ונגרות הבניין נמסרו לדפוס, והם עתידים לצאת בקרוב.)
רשימת מונחים במקצועות אלה: המשפט, המנהל הציבורי, הביטוח, החשבונאות,

הארכינאות, החינוך, תרבות הגוף, הפסיכולוגיה, הגיאוגרפיה על ענפיה השונים, שמות בעלי-חיים, עבודות מתכת, האפייה, הספרנות ועוד.
 ומלבד אלה החלטות עקרוניות בתחומי הדקדוק: התעתיק מעברית לכתב לועזי, הכתיב, התעתיק מלועזית לעברית, כללים בנוטיית השם (קמץ, פתח, חולם), הוראות בענייני תחביר וסגנון ועוד.
 בלא להיכנס לפרטים, ראוי לציין, כי בתחומים רבים מאלה שהזכרתי ניכר יפה רושמן של החלטות המליאה.
 התעתיק מעברית לכתב לועזי נהוג ומחייב כחותמות הדואר, בתחנות הרכבת, בפרסומי ועדת השמות הממשלתית, בשלטים רשמיים של שמות ומקומות. הכתיב, כפי שקיבלנו, עומד להיכנס לספרי הלימוד ולהוראה בבתי-הספר. המונחים מתקבלים ומשתרשים במקצועות השונים.

ג. הא' בן-חיים: הא' דותן העיר על ערבוב שני נושאים שחל בזיכרון דברים.

הא' דותן: רצוני להעיר על החלטה שנתקבלה בעניין התעתיק של e, כפי שגרשמה בזיכרון הדברים משיבה צ"ח.
 ההחלטה מנוסחת שם כך: "תנועת e תסומן בסגול, ובמקום שאין אפשרות לכך – לא תסומן כלל". בהצבעה היו 10 קולות בעד ההצעה לסמן e בסגול, ו-8 קולות בעד ההצעה שלא לסמנה כלל. בדברי המתווכחים נאמר בפירוש, שמנהלת האקדמיה מקבלת על עצמה לבוא בדברים עם הגופים המתאימים ולברר את האפשרות של סימון הסגול, ואם היא לא תמצא אפשרות כזו, נחזור ונדון בעניין. אבל אין החלטה מראש, שלא לסמן את הסגול כלל.

הא' בן-חיים: אני מודה לך על ההערה. חשבתי, שאין להבין אחרת את ההחלטה. הכוונה הייתה, שהמנהלה תברר זאת.

הא' דותן: ההחלטה היא, שתנועת e תסומן בסגול, והסיפא אינה החלטה.

הא' איתן: בשיחות עם קצת חברים שמעתי, שהם מטילים ספק בהחלטה זו, אם טובה היא בניסוח שנתקבל. אולי אפשר לשוב ולדון בסעיף זה אחרי בירור האפשרויות המעשיות.

הא' בן-חיים: ההחלטה כפי שנתקבלה אומרת, שאם יתברר, כי לא ניתן להגשים אותה, יש להביא את השאלה למליאת האקדמיה. זוהי ההודעה שנמסרה. איש אינו חולק על התיקון של פרופ' דותן. אני מבקש, שהתיקון יירשם. פרופ' דותן מתבקש למסור את התיקון בכתב.

הא' מדן: אני רואה בפרוטוקול החלטה בנוסח הבא:

"הוחלט: תנועת e תסומן בסגול; במקום שאין אפשרות לכך – לא תסומן כלל". לאחר מכן, כאשר מדובר על התנועה ey, אומר פרופ' רבין, שהיא תסומן "לפי ההחלטה על תעתיק e בתוספת י. לפי זה: מִיּוֹר, ובמקום שאי-אפשר לסמן סגול: מִיּוֹר". הכוונה, שאם החלטנו על e שלא תסומן במקום שאי-אפשר, הרי לפי זה ey תהיה י."

הא' רבין: אני הבינתי את ההחלטה בצורה זו: הייתה החלטה לסמן את תנועת e בסגול מתחת לאות, ואם אי-אפשר הדבר – היו בנידון זה כמה הצעות. הצעה אחת הייתה לשים את הסגול בין האותיות. ההצעה היא נדחתה. לבסוף הוחלט שלא לסמן את התנועה e, אם אין אפשרות של אות מנוקדת בסגול. אחר כך הוחלט לבדוק את האפשרות להכניס במערכות הדפוס במדינה, בעיתונות ובספרים, סדרה של אותיות שיש בה סגול, נוספת על האותיות

הרגילות בדפוס בלתי מנוקד. חברים רבים הביעו ספקות, אם הדבר אפשרי. אם יתברר, שהדבר ניתן להיעשות ומוכנים לעשותו - החלטתנו בעינה עומדת. דפוס שיש לו אותיות עם סגול ידפיס אותיות עם סגול; דפוס שאין לו אותיות כאלה, או אדם שיש לו מכונת כתיבה בלי סגול - לא ידפיס דבר, אלא ידפיס את האות בלי הסימן. ואם יתברר שהכנת סדרת אותיות עם סגול היא קשה ביותר, עלינו להחזיר את העניין למליאה ולהגיד, שהחלטה איננה ניתנת לביצוע. או צריך לגולל את הכול מחדש. במקרה שיהיה אפשר להתקין את האות עם סגול - ההחלטה במקומה עומדת; במקרה שאין סגול - אין כלום.

הא' בן-חיים: ההחלטה היא, שמסמנים e בסגול. על המנהלה לבדוק את האפשרות הזאת. אם יתברר, שאין אפשרות כזו - יש לגולל את השאלה מחדש. יש החלטה של רוב, שמנסים להגשים אותה. אני מבקש לתקן את הפרוטוקול ברוח זו.

התיקון אושר.

ד. אומדנת התקציב לשנת 1971/2

		הוצאות	
1. מינוח, דקדוק ושירות לציבור			
א. העבודה המדעית			
		127,000	1. משכורת
		35,300	2. הוצאות סוציאליות
		25,000	3. תחזוקת הספרייה
		<u>2,700</u>	4. ספרות מקצועית
190,000			
ב. פרסומים, הדפסה, שכר סופרים			
		12,000	1. זיכרונות האקדמיה
		32,000	2. "לשונו"
		13,000	3. "לשונו לעם"
		16,000	4. דפי "למד לשונך"
		25,000	5. מילונים מקצועיים
313,000	123,000	<u>25,000</u>	6. סדרת מקורות ומחקרים
2. המילון ההיסטורי			
א. העבודה המדעית והמיכון			
		195,000	1. משכורת
		54,600	2. הוצאות סוציאליות
		10,000	3. דמי שימוש מכונת יב"מ
		40,000	4. דמי שימוש במחשב
		24,000	5. ציוד להפעלת המיכון
		3,000	6. ספרות מקצועית
331,000	331,000	<u>4,400</u>	7. שכר עריכה ושונות

1. ולפיו נוסחה ההחלטה ב"זיכרונות" כרך י"ז, עמ' 116-118.

		פרסים למחקר
		1. פרסים מקרן ואלצמאן
3,000	3,000	
		4. אמרכלות
		1. משכורת
	96,000	
	27,000	2. הוצאות סוציאליות
	15,000	3. נסיעות והוצאות לישיבות
	7,500	4. ציוד משרדי
	12,000	5. טלפון ודואר
	2,500	6. ביטוח הבניינים והרכוש
	1,500	7. ביקורת חשבונות
	10,000	8. לשכת תל-אביב
	10,000	9. תחזוקת הבניין והגינה
	12,500	10. פנסיה תקציבית לשני עובדים
	4,000	11. שונות
<u>198,000</u>		
845,000		

הכנסות

		א. הקצבות הממשלה
	500,000	
540,000	<u>40,000</u>	הסוכנות היהודית
		ב. השתתפות מוסדות בפעולות
	105,000	יד אבי הישוב
	55,000	קרן זיכרון
	50,000	מוסד ביאליק
	26,000	רשות השידור
262,000	<u>26,000</u>	הטכניון
		ג. תרומות
	5,000	מתורמים בארץ
20,000	<u>15,000</u>	מתורמים בחוץ לארץ
20,000	<u>20,000</u>	ד. מכירות פרסומים
<u>3,000</u>	3,000	ה. רווחים מקרן ואלצמאן
845,000		

הא' בן-מנחם: בבואנו לגשת לעריכת התקציב לקראת השנה הבאה הבאנו בחשבון את המצב הכללי בארץ. ידענו, שהשנה הבאה אינה יכולה להיות שנה של הרחבה בהוצאות. אף על פי כן אנו מציעים בתקציב, במסגרת תכנית העבודה, סכום של 845 אלף לירות להוצאה, לעומת 750,000 לירות, שאישרה המליאה בשנה שעברה, היינו הגדלה של 12.5% בערך. זוהי בערך העלייה בהוצאות, המתחייבת מן המצב, אילו נתאמתו סעיפי ההכנסה לפי האומדן שהחליטה עליו המליאה בשנה שעברה. אבל לא כן היה. אמנם ניתן לומר, שבכל זאת השגנו תוספת הכנסה, ואף על פי כן לא נגיע השנה אלא ל-85% מן ההכנסה שצפינו לה.

השנה אנו מצמצמים ב-15% את תכנית העבודה, שהייתה האקדמיה צריכה לבצע. אעבור עתה לסעיפים העיקריים של ההוצאות לפי הצעת התקציב המונחת לפניכם. בנושא של מנחים, דקדוק ושירות לציבור עובדים כיום 9 עובדים מדעיים, מהם 3 במשרות חלקיות. המשכורת השנתית המשתלמת היא 100 אלף לירות בערך. עסקת החבילה בשנת 1971-1972 תעלה את הסכום ל-110 אלף לירות. אם נקבל את מה שאנו מבקשים - ויש תקווה שנתקבל זאת - תהיה זו תוספת חשובה מאוד של 17 אלף לירות להגשת עזרת-מה לעבודת המינוח ולהדרכה הלשונית.

במפעל המילון ההיסטורי עובדים כיום 13 עובדים מדעיים, מהם 8 במשרות חלקיות. המשכורת המשתלמת היא 155 אלף לירות בערך, ועסקת החבילה תעלה את הסכום הזה ל-180 אלף לירות. אם יתאמת האומדן, תהיה בסעיף זה תוספת של 15 אלף לירות להגדלת-מה של הצוות, או אולי להשלמת המשרות החלקיות.

צוות האמרכלות מונה 10 עובדים, מהם עובד אחד במשרה חלקית. המשכורת השנתית היא 92 אלף לירות. עסקת החבילה תעלה את הסכום ל-96 אלף לירות. זהו בדיק הסכום, שהכנסנו בתקציב גם לשנה הבאה. באמרכלות לא יחול כל גידול בצוות העובדים. אלה הם השינויים העיקריים בהצעת התקציב, אשר הובאה לפני הוועד האמרכלי בהתאם לתקנון. הוועד האמרכלי דן בהצעה ואישר אותה. המנהלה אישרה את החלטתו של הוועד האמרכלי, ועכשיו מובאת הצעת התקציב לאישור מליאת האקדמיה, לפי התקנון.

הא' מלמד: הזכרת את התקציב של אשתקד. כיצד הוגשם התקציב הלכה למעשה? האם הייתה התאמה בין ההוצאות ובין ההכנסות למעשה?

הא' בן-מנחם: בעת הדיונים על הצעת התקציב של השנה השוטפת ביקשנו מן הממשלה תקציב של 450 אלף לירות, וקיבלנו רק 350 אלף לירות, היינו אותו סכום, שאישרה הממשלה בשנה שלפניה. הייתה בנידון פגישה עם שר האוצר, והוא ביקש לפנות לסוכנות היהודית, כדי שנקבל ממקור זה תוספת לתקציב על חשבון הפרש של 100 אלף לירות שקוצץ. עד היום לא קיבלנו את התוספת הזאת, אבל עדיין לא קיבלנו גם תשובה שלילית. עדיין אנו מקווים, שבכל זאת נקבל חלק מן הסכום הזה.

משרד החינוך עשה מחווה ואישר לנו תוספת בגבולות של 50% מן ההוצאות הכרוכות בעסקת החבילה. הסכום הנובע מעסקת החבילה מסתכם בסכום של 60 אלף לירות, ואנו נקבל - ועל כך קיבלנו כבר תשובה מוסמכת - סכום של 30 אלף לירות לכיסוי ההוצאות האלה.

מן הסוכנות היהודית ביקשנו סכום של 25 אלף לירות, ואושר לנו רק סכום של 15 אלף לירות, אותו סכום שהקציבה לנו הסוכנות מדי שנה בשנה במשך כל שנות קיומה של האקדמיה. קיימנו פגישה עם הנהלת הסוכנות, וידוע לנו היום, שהוחלט שם להגדיל את התוספת; עדיין לא ידוע בכמה - זאת נדע בימים הקרובים.

ממוסד ביאליק ביקשנו סכום של 50 אלף לירות וקיבלנו רק 40 אלף. אין תקווה, שנקבל ממקור זה סכום נוסף. שאר סעיפי ההכנסה תאמו פחות או יותר את האומדן, ואם נקבל את הסכום של 30 אלף לירות שכבר הובטח, יעמוד לרשותנו סכום השווה ל-85% מתקציב ההכנסה שקיוונו לקבל.

הא' מלמד: האם יהיה איוון בתקציב?

הא' בן-מנחם: אנו משתדלים לאון את התקציב על ידי צמצום ההוצאות. השנה אין גירעון

בתקציב. יש גירעון שהצטבר משנים קודמות, הוא קטן מאשר לפני חמש שנים. לא ניצור גירעון חדש.

הצעת התקציב אושרה

ה. הא' בן-חיים: אבקש מן הא' שלי, שהיה חבר הוועדה, שיביא את הצעות הוועדה שדנה בדבר מונחי חוק ה"אומבודסמן".

הא' שלי: הכנסת ביקשה, שנדון בשני מונחים השייכים לחוק האומבודסמן. מה אומר החוק? מוקם מוסד לעניינים שבין אדם לשלטונו, דברים שבין אדם למוסדות השלטון, וליתר דיוק: בין אדם לבין גוף מבוקר. גופים מבוקרים הם אלה, שיש לממשלה יד בהם, או שהיא ערבה להם או תומכת בהם, ובכלל זה, כמובן, היא עצמה ומוסדותיה ורשויותיה המקומיות. אלה הם גופים, שמבקר המדינה פוקד לעתים קרובות את דרכי פעולתם וחשבונותיהם. כלומר מילוי חובתם כלפי המדינה והחוק, לא כלפי היחיד.

מעכשיו יהא אורח, שנפגע מפעולתו של מוסד ממוסדות אלה או של אחד מעובדיו, רשאי גם הוא להגיש תלונה למוסד העתיד לקום. למעשה לא יוקם מוסד חדש לצורך זה, אלא הדבר יימסר למבקר המדינה, שבבואו לדון בתלונות יסיר את מצנפתו כמבקר המדינה, ויחבוש מצנפת של "נציב התלונות". בתוך המוסד יקום אגף מיוחד, שבראשו יעמוד פקיד ממונה מטעם מבקר המדינה, ותוארו – "הממונה על אגף התלונות". בעזרת מנגנון מתאים יבדוק את התלונות, ויעביר את התומר לירי "נציב התלונות" להחלטה. החלטתו אינה פסק-דין, אלא המלצה לפני המוסד לתקן את הפגיעה, אם ימצא שאמנם הייתה פגיעה. אם אנכ הברור יתברר, שיש בדבר צד פלילי, ימסור את העניין ליועץ המשפטי של הממשלה.

אגב ניסוח החוק ביקשו שם ל"מי שמתלוננים עליו" או ל"אלה שהתלוננו עליהם". הבאתי את הדבר לפני הוועדה למונחים רווחים, ולפי שעה נאמר: גילון. שם זה מקביל במשקלו לשורה של שמות אחרים מנחי ע"ו, הרווחים בלשון המשפט כמו: "גידון", "גישום", "גיוון" ואחרים. האקדמיה נתבקשה להחליט במונח "נציב התלונות" ו"גילון" (או "גלון").

רבים שאלו: מהו אומבודסמן אצל אומות העולם. כשלעצמי חשבתי, שאין לנו צורך במחקרים אצל אחרים. אנו יודעים את העניין שלנו, יודעים מהו התפקיד, ובידינו לתת לו שם. אבל כיוון שיש שואלים, ביקשתי להשיג אינפורמציה בעניין זה ממקורות סקנדינביים מוסמכים, שמשם בא השם. עיקרה של המלה צירוף של om + buds + man. ההברה הראשונה משמעה כמו on באנגלית, או an בגרמנית, השנייה כמו bid באנגלית או bitten בגרמנית, וביחד איש הממונה על מתן הוראה או פקודה. בתרגום מילולי לגרמנית היו אומרים Amstmann. נושא משרה, ממונה או המופקד על משהו.

בשוודיה קיימים שני "אומבודסמנים" קבועים, ושניהם תפקידם שונה משלנו: אחד עוסק בביקורת כספים ותקציבים, והשני בבדיקת עברות פליליות, אם יש להגישן למשפט, או לא. יש גם "אומבודסמנים" קטנים מיסודם של מוסדות שונים – כמו מועצות פועלים, אגודות וכיו"ב. גם משרד העבודה שלנו הקים לעצמו "אומבודסמן".

הוועדה החליטה להביא להכרעת המליאה את כל ההצעות שהוצעו: למי שמתלוננים עליו – מְלָן, מְלוֹן, גְטָעָן. ואני מבקש להוסיף גם גְלוֹן או גְלוֹן. לאומבודסמן: נְצִיב הַתְּלוֹנוֹת, מְמַנֵּה, בּוֹרֵר תְּלוֹנוֹת, אֲב־טָעָן או אֲב טוֹעָן.

הא' ברנגרין: אני רוצה להזכיר שנתקבלו עוד הצעות של חברים. הצעות אלו לא נכללו בחזור, ולדעתי צריך להכניס גם אותן.

הא' דותן: אני מבקש ממך שלי, שיבהיר: מה טעם לא ראתה הוועדה לקבל את הנהגה למעשה "נציב התלונות"?

הא' מלמד: השם "מוֹלָן" כבר תפוס, והוא מופיע בחוק הלנת שכר.

הא' בן-חיים: אני מבקש להזכיר גם את ההצעות האחרות.

הא' איתן: ההצעות, שאינן רשומות בטופס, הן: "נציב התלונות", "נציב על הטו"מ" (טענות ומענות), "סקיד הטוען", "גוֹנֵן", "אחזן", "עורך תלונות הציבור", "משפוט".

הא' בן-חיים: הוצע גם "גטרונאי", "פטרונאי".

הא' ייבין: יש גם הצעה האומרת: "נגיד טו"מ" (ר"ת טענות ומענות).

הא' בן-חיים: נוסף על שלוש ההצעות, שהוועדה לא יכלה להכריע ביניהן, את שמונה ההצעות האחרות רק לגבי נושא התפקיד.

הא' דותן: אני מציע, שנראה את כל ההצעות – הצעות הוועדה וההצעות שלא הובאו על-ידי הוועדה, כהצעות העומדות לדיון, רק לאחר שתחליט המליאה שיש לדון עליהן. בינתיים המציאות היא שמשמשים בשם "נציב התלונות". שמא נחליט קודם, אם יש פסול בשימוש זה, ואם אין בכך פסול – ישתמשו ב"נציב התלונות"; רק אם נמצא, כי יש בכך פסול – ניכנס לדיון. אני מציע להצביע קודם כול על כך.

הא' בן-חיים: אני מבין את החלק הראשון של ההצעה, שעל ההצעות הנוספות יש להחליט, אם לקיים דיון. לגבי מה שעומד לדיון – צריך לתת רשות דיבור לחוות-דעת, גם אם יש נוהג מקובל. יש הצעות של הוועדה, ויש הצעות שלא הובאו על ידי הוועדה. אתה מציע להצביע, אם לקיים דיון גם על שאר ההצעות?

הא' דותן: הצעתי היא להצביע, אם יש להעמיד את הנושא לדיון לאור העובדה, שבמציאות נוהג המונח "נציב התלונות"?

הא' בן-חיים: הכנסת פנתה לאקדמיה וביקשה חוות-דעת, אף על פי שיש שם. יו"ר הוועדה שדנה בחוק, חבר הכנסת ישעיהו, מחכה לפתרון שתציע האקדמיה. כל עוד הכנסת מחכה להצעת האקדמיה, הדברים הם פתוחים. שאלה אחרת היא, אם עלינו לצמצם את הדיון רק באותן שלוש ההצעות שהביאה הוועדה.

הא' מירסקי: שמענו, שאין הכנסת מרוצה מן השם "נציב התלונות". הכנסת פנתה, משום שאינה רוצה להשתמש בשם זה.

הא' בן-חיים: יו"ר הוועדה מבקש תשובה מן האקדמיה. סימן הוא – שמה שקיים אינו מחייב.

הא' ברגרין: אולי כדאי לקרוא את נוסח המכתב של יו"ר הוועדה העוסקת בהכנת החוק?

הא' שלי קורא את מכתבו של יו"ר הוועדה, חבר הכנסת ישעיהו:

"כקיום לשיחתנו הטלפונית הנני מתכבד להגיש בכתב את בקשתי מן האקדמיה, שתושיט לנו סיועה ותתן חוות דעתה על מספר מונחים בחוק מבקר המדינה (תיקון מס' 5). המדובר הוא בתוספת פרק בחוק הנו"ל, שתכליתו להוסיף לתפקידו של מבקר

המדינה גם את תפקיד ה"אומבודסמן". במקום המלה הלועזית אומבודסמן באה בהצעת החוק ההגדרה: "נציב תלונות הציבור". אולם למספר ניכר של חברי-הכנסת לא נעמה המלה נציב, המוכירה איש שררה תקיף, והיו רוצים במקומה מלה אחרת, שתתאים למעמדו של אדם שתפקידו להיות לעוזר לבני אדם בשעת דוחקם. ניסיונו להשתמש בתואר "הממונה" על תלונות הציבור, ונמצא שתואר זה הוא ללא הדר. ולא זו אף זו: מי שהתלונה באה כנגדו מכונה בהצעת החוק "גלון". אגו שואלים אם זו צורה סבירה, או שמא יש צורה אחרת הימנה. כן נבקש להדריכנו, שאם זו הצורה, כיצד לנקד אותה: גֶלון, גֶלון או באופן אחר. ולפי שהצעת החוק מונחת על שולחן דיונינו, ועלינו להשלימה בזמן הקרוב – הריני מרשה לעצמי להוסיף בקשה על בקשותי, והיא שתשובת האקדמיה תינתן לנו בזמן הקרוב ביותר."

ישראל ישעיהו

י"ר הוועדה לחוק מבקר המדינה

הא' בן-חיים: כיוון שנפתח דיון בשאלה זו, אני מציע שנקיים את הדיון, כאשר לפני החברים כל ההצעות מונחות.

הא' ברגרין: במכתבו של י"ר הוועדה של הכנסת נאמר, כי המלה "נציב" נפסלה, כיוון שפירושה שררה. אנו יודעים, שאין זה נכון. אני מציע, שנצביע תחילה על שם זה.

הא' בן-חיים: לאחר ההצבעה הוויכוח פתוח.

הא' מירסקי: יש הצעה נוספת ששמעתי אותה עכשיו: "אשר על התלונות".

הא' מלצר: הוועדה עשתה מה שיכלה לעשות בתוך המסגרת של השורש לון: "תלונה", "גילון". אך ההצעות האלה אינן טובות בעיניי. "בורר תלונות" – הוא כעין שופט. זה בורר לו אחד, וזה בורר לו אחד, ושניהם בוררים להם שלישי. נמצא, שהבורר משמש כעין שופט ומתווך. כאן אין שאלה של בורר, ולא של שופט ומתווך, אלא של אדם שמגשים לו תלונה. מלבד זה "ממונה על התלונות" אינו מונח כלל, הוא מורכב משלוש מלים. ואין זה מכובד לכנות את האומבודסמן בשם "ממונה".

בנוגע "אב טוען" – חברי הוועדה זכרו את הצירוף "אב בית-דין". אבל יש "אב מלאכה", "אב טומאה". ולפי זה יהיה "אב טוען" הטוען הראשי. "גילון" – מזכיר רק "גלינה בכפרים"; "מולן" זה כמו מול בנטייה: מולי, מולף, מולו, מולם, מולן. "נטען" זה מושג משפטי, של שניים המתדיינים לפני השופט, טוען ונטען, ולא כאן המקום להשתמש בו. ומה היא הצעתו? אף אני נשאר בתחמו של השורש לון; בתורה נאמר: "וילונו כל עדת בני ישראל על משה". ואונקלוס מתרגם את "וילונו" – ואיתרעמו. נמצא: תלונה היא תרעומת. אם תהיה לאדם תרעומת על מוסד, הוא יצטרך לשבת ולחבר כתב קצר שייקרא תרעומה. המתרעם יכתוב תרעומה, והוא ייקרא המתרעם; המוסד או האדם שכנגדו מגישים תרעומה זו היה המתרעם. ויאמר המתרעם הגיש תרעומה כנגד המתרעם, או בקיצור: הוא מתרעם. יש שורש מרובע כזה: תרעם. והאיש שאליו תוגש התרעומה יהיה התרעומך, כמו "אתרוגך", כמו "פעמורך". על-כן נראה לי, כי אם נעבור מן השורש העברי אל השורש הארמי, יבוא הכול יפה על מקומו.

הא' מלמד: האם הוא יטפל בכל תלונה המוגשת לו, או שיהיו תלונות שהוא ישים בצד?

הא' שלי: הממונה כל האגף יבדוק תחילה, אם יש לדון בתלונה פלונית ואם לאו.

הא' ברוידא: אחיל בעניין טפל לכאורה – כנראה, בלשונת היא משרש בילוש! –

שאוּלי אינו מכריע. ביררתי גם אני את עניין "אומבודסמן" והנעתי למסקנות אחרות. המלה "אומבודסמן", מלבד man=איש, עיקרה הוא bud שהוא משורש אחד עם Bote הגרמנית, שליה. לאמור שלפנינו שליה-ציבור, שהוא מעין פרקליט, הטוען טענותיו ותביעותיו של הציבור. ויש כאן, אגב, נימוק נוסף כנגד ההצעה "נציב" כי המדובר בשליח מלמטה, ולא בנציב הממונה מלמעלה. מכל מקום, כך הוא צריך להיות – ליצג "מטה" כלפי מעלה... לפני האומבודסמן יעלו לא רק תלונות ותרעומות, אלא גם הצעות של תיקון ושיפור בנוהג ומנהגים של הממשל.

הא' שלי: אין בחוק זכר להצעות שיפורים.

הא' ברוידא: החוק הוא מעשה ידי אדם ופרי ניסיונם. ואם עיקר הכוונה כאן לקובלנות, מן הסתם לא תיפסלנה גם הצעות תיקון שתבואנה לפני האומבודסמן, משום שלא נוסחו בצורת קובלנות.

הא' שלי: בהחלט ייפסלו. לבוא אל האומבודסמן יכול רק אדם שנפגע בעצמו. הוא צריך להוכיח, שהדבר פגע בו. בעניין זה החוק ברור מאוד.

הא' ברוידא: אני מקבל את התיקון ואת ההערה של הא' שלי. אך עם זה יכול עניין הנפגעות להתפרש באופן ליבראלי. שהרי אדם יכול להיפגע לא רק בפגיעה, שיש לה אחיזה משפטית; יכול הוא להיפגע גם מדבר הפוגע בחוש האסתטי שלו, דומני שגם עניינים מסוג זה עלולים לבוא לפני האיש הממונה על התלונות.

סבורני, שההצעה שתתקבל צריכה להביא בחשבון לא רק את גוי הצליל, אלא גם את התאמת חלקיה השונים של ההצעה כולה, וגם להיות, עד כמה שאפשר, מעורה במסורת הלשון שלנו. לפיכך אני בא להציע הצעה משולשת: "אב-טוען" (או רב-טוען) ל"אומבודסמן", "נטען" לנושא התלונה, וכמובן יש להוסיף את הצלע השלישית למשולש והוא "הטוען", מביא התלונה. החלקים צריכים להיות מתאימים זה לזה. האיש הבא לפני האומבודסמן לא תמיד הוא בא דוקא להתלונן, ועל כן נכון יותר לומר בדרך כלל שהוא בא לטעון טענה. במסורת הספרות העברית אין "טענה" טענה משפטית דוקא. אפשר להביא הרבה ראיות, שהדבר חורג מתחום התביעה המשפטית לדקדוקה. כך בספר הרקמה ("קצתם טוענים עלינו...") וכך בפוסקים ובספרות המאוחרת. ובאבות דר"ג "מפני טענת הבריות", היינו משום הלעות הבריות. וכן "הנטען על השפחה", "הנטען על אשת איש...", היינו האיש שטענו עליו – ולא שנתבע עליו – שבא על השפחה, ולפי פירוש רש"י ביבמות כד ע"ב, "הנטען. חשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעו". ואם כן, אם האיש שבא לטעון טענות ולקבול הוא הטוען, והאיש או המוסד שכנגדו הטענות הוא הנטען, הרי גם ה"אומבודסמן" יש לגורו מאותו השורש. שהרי "אומבודסמן", כאמור, הוא שליה הטוען טענות הציבור ובודקן – ועל כן מציע אני לקרוא לו "אב-טוען" או "רב-טוען". נדמה לי ש"אב-טוען" עדיף, מה גם שיש כאן מבחינה צלילית זכר ל"אבן הטוען", שהייתה בירושלים בימי בית שני. ולא יזיק הדבר, אם תהיה כאן אסוציאציה של צליל זה.

הא' מדין: אני מציע כהצעה כללית לנו ולדיין בכלל, שגשגתרר מתסביך של קולומבוס, מן המחשבה שעלינו לגלות את אמריקה, אחרי שכבר גילו אותה לפני קרוב לחמש מאות שנה. שמענו בדברי הפותח, שיש מלה הנמצאת בשימוש: נציב תלונות. מבחינת הלשון העברית נציב היא מלה כשרה, שפירושה – אדם שנתמנה לאיזה תפקיד. תלונה אף היא מלה עברית כשרה. הצירוף "נציב התלונות" מבחינה תחבירית כשר הוא. והצירוף הזה מצוי בשימוש כבר שנים אחדות. אין אנו צריכים ללכת לחדש דבר שכבר קיים. יש דברים המוטלים עלינו, שעדיין

חסרים בלשון, ולעולם לא נספיק לעסוק בהם, אם נעסוק במה שיש, במה שאינו זקוק להמצאות שלנו.

הא' שירמן: לא הייתי בישיבות הקודמות, ואולי מה שאשאל יהיה מיותר. בסך הכול מדובר על קביעת שם עברי ל"אומבודסמן". מן המכתב מסתבר, שהכוונה כאן למוסד קיים. האם רוצים לתרגם את השם הלועזי, או שמא רוצים להמציא שם חדש למוסד שכבר קיים? בשפות רבות משתמשים באותו המושג "אומבודסמן" מבלי לתרגמו. אם הכוונה היא באמת רק לתרגום, חושב אני שנוכל לוותר עליו. ואולם אם זה מונח חדש, ונאחזים במונח "אומבודסמן" רק כדי להסביר – מצטרף אני לדעתו של הא' מדין.

הא' שלי: אין איש תולה את עצמו במלה "אומבודסמן". רוצים לקיים מוסד, החוק מפרש מה הוא המוסד הזה, ואנו מתבקשים לתת לו שם עברי.

הא' ברגרין: במאמר באחד העיתונים על המוסד הזה נאמר, שהפירוש של "אומבודסמן" בשוודית הוא נציב הציבור. לאחר ששמעתי את דברי הבלשנות של הא' שלי, חשבתי, שאני ודאי טועה; עכשיו אני שומע ממר ברוידא, שהפירוש הוא שליח ציבור, או נאמר "נציב הציבור". נכון ביותר יהיה להשאיר את השם הלועזי. אין צורך לשנות ולתרגם כל מונח לועזי. ואם נתרגם, ולא נאמר "נציב הציבור", כדאי שנקבל את מה שמקובל: "נציב תלונות". המלה "נציב" כשרה. יפה אחת משלוש הדרכים: "אומבודסמן", "נציב הציבור" או מה שקיים – "נציב התלונות".

הא' ייבין: בעיניי הקושי במלה "נציב" הוא בכך, שנציב הוא אדם שמינו אותו. כאן הכוונה היא מכל מקום, אם לא המעשה, שהוא לא אדם שממונה מטעם הממשלה. הכוונה היא לאדם, שהוא נאמן על הציבור. לאו דווקא משום שהוא ממונה של הממשלה; הוא אדם הנאמן לברר דווקא דברים שמובאים כתלונות כנגד הממשלה. מצד שני, במכתב שקרא לפנינו הא' שלי נאמר, שמבקשים מאתנו לתת שם לתואר מכובד. לכן אני עומד על הצעתי לומר "נגיד". "נגיד" – זהו תואר מכובד. זה גם תואר עממי במקרא. הוא לא פקיד, זהו אדם מכובד על הציבור.

לחלק השני אני מסכים לדבריו של הא' מדין: למה לנו לחפש דברים? ובמיוחד כשהמונחים "טוען ונטען" יש להם גוונים משפטיים. במשפט יש טוען ונטען. וכאן עדיין אין שאלה של משפט! כאן יש שאלה של תלונה. הייתי בעד זה שתיכנס המלה "מענות". זו לא רק שאלה של תלונות; זו שאלה של דברים שיש לי לטעון ולענות. אני מניח, שנסאיר את המלה "תלונות". הקושי ב"גילוף" ו"מולף" הוא בכך, שבאוזניי אין זה מצלצל כעברית. אם מקבלים את המושג "נגיד תלונות", אני מבקש להתיר את הקשר בין שני המונחים.

הא' שבטיאל: לאחר ששמעתי הסברו של מושג זה, אין אני רואה מונח העשוי יפה לצורך זה, אלא הבנוי מן השורש "טען". "טענה" – אינה עניין למושגים משפטיים בלבד. וכבר הזכירו כאן "אבן הטוען" (ו"ג הטועין) המצויה במשנה. אם איני טועה, אף אני הצעתי לוועדה "פקיד הטוען" ו"טוען ונטען" לבעלי הדבר.

הצעת "אב טוען" שנשמעה כאן נראית יותר, אך בשינוי קל: "רב-טוען". שכן "אב", לפי הבנתי, אינו אלא תואר כבוד, ואינו ציון תפקיד. ואין לנו אלא דוגמה אחת או שתיים: "אב בית דין" ואולי גם "אב הרחמים", ושאר "אב" אין משמעו אלא יסוד. כגון אותן דוגמאות שהובאו כאן: "אב מלאכה", "אב הטומאה" ובימינו "אבטיפוס", שמשמעם "יסודות", שיש להם "תולדות". יראה לי, שהתואר "רב-טוען" עשוי יפה לענייננו. שכן מצינו: רב טבחים, רב חובל, רב ביתו; ובימינו: רב-סרן, רב-אלוף, רב-טוראי ועוד. "רב-טוען" הוא אדם, שתפקידו לקבל טענות ולטפל בהן.

אנב, הצעתי לוועדה גם "קובל" ו"נקבל" ו"פקיד הקובלנות".

הא' ריבלין: הצעות הוועדה אינן מוצאות חן בעיני בגלל הצליל שלהן; אין בהן צליל עברי, שאנו רגילים בו. אני מציע "מִלְּנָן". במלה מִלְּנָן (מן "תלונה") האות נ' אינה נוספת אלא נ' השורשית. נאמר: מִלְּנָן; ואם רוצים את השורש לין, נאמר: אב־לִין. אם מציעים "בורר תלונות", הרי צריך להיות: מְבַרֵר תלונות. "בורר תלונות" הוא אדם, שאומר תלונה זו אקבל, ותלונה זו לא אקבל. לכן מוטב לומר "מברר תלונות". צליל השמות האלה אינו ערב לאוזן ואינו מתאים לתפקיד זה.

הא' רבין: "אומבודסמן" זהו מוסד שרואים בו שינוי חשוב מאוד בגישת השלטון אל הקהל. זוהי אחת הדרכים, שבאמצעותה רוצים לפתוח לפני האדם הקטן דרך להילחם בשלטון ולעמוד על זכויותיו. מוסד זה הוקם בשביל אנשים פשוטים, היושבים, למשל, בעיריות פיתוח. אני רואה, שרבות מן ההצעות שהועלו כאן סוגרות בפני אנשים אלה את האפשרות לכתוב מכתב לאיש הזה. האם איש חסר השכלה ישב לכתוב מכתב ל"אב־טוען", ל"רב־טוען", ל"אשר על התלונות"? אנו וקוקים כאן לביטוי פשוט, שאינו צריך להיות כל כך מדויק, שאולי יכול להיות ציורי, אבל במובן כזה, שאדם פשוט יוכל להבין אותו.

איני רוצה להמליץ דווקא על השם "נטרונאי". אני יכול לתאר לעצמי, שיהודי פשוט שלמד קצת, יבין, מה זה נטרונאי. אך אין כאן המקום להתחכמות לשונית. גם המושג "טענות ומענות" מרחיק לכת. כאן דרוש שם, שכל אדם פשוט וכל עולה חדש יוכל להבין אותו, כי הוא אשר יצטרך לפנות אליו. אשר לחלק השני – כאן אנו יכולים להפעיל את כל הידיעות שלנו בלשון, כי החלק השני הוא רק בשביל התכתבות רשמית. המתלונן לא ישתמש בשם "גילון". הוא צריך לזכור רק את שם האדם, שאליו הוא רוצה לפנות. אני מציע למצוא שם פשוט.

הא' אורבך: חשוב אני שאסור שתהיה לו לשם המוצע משמעות של שררה. לכן המלה "נציב" אינה מתאימה. יש נציב מס הכנסה. ודי במלה "נציב" כדי להרתיע אנשים מלפנות ל"נציב התלונות". גם "גניד" אינו נראה, יש גניד בנק ישראל, ולו יאה תואר זה. הביטוי צריך להיות עממי. ותסלחו לי, שעל תשע ההצעות שנשמעו אוסיף עוד הצעה אחת כדי למלא את המניין. אני מציע את המונח "מְגַן עַם". הוא מבטא את תפקידו של האיש, שצריך להגן על האדם הפשוט. זה לא עניינו של גניד או של "נציב". האזרח פונה אל האיש שמתפקידו להגן עליו – ל"מגן עם".

הא' ברוידא: אעיר הערה שאיננה בעיניי לשון, אלא ברור דבריו של הא' אורבך. כאן צריך לשמור גם על רוחו של המוסד המדובר, ולכן המושג צריך להיות עממי, מכון מלמטה. אני מצטער צער רב, שכראשית המדינה – בניגוד לנוהג בלשונות אחרות, שבהן "מיניסטר" פירושו שמש, משרת הציבור – קבעו שר משרש שררה. את הדבר הזה אי אפשר לשנות עכשיו. אך אל גלך גם הפעם בדרך זו. ובייחוד שמוסד זה מכון להיות הפרצה בחומת הממשל והמנגנון, שבעדה חודרות טענותיהם של אנשים פשוטים, והאיש משרת אותם ושומע טענותיהם. לפיכך מתנגד אני ל"נציב", אפילו אם השתמשו פה ושם במונח "נציב תלונות".

עד כאן הייתי שרוי בהסכמה עם רוח דבריו של הא' אורבך, אלא שאיני מסכים להצעתו, כי השם צריך להיות מוחשי ופשוט, ולא בנן של הערכה ופרשנות. בהצעה "מגן עם" יש גם משום יומרה. על העם מגן צה"ל.

הא' דותן: בכל הוויכוח ששמעתי ניסיתי להבין את ההתנגדות הגדולה לביטוי המקובל, שלא אנו המצאנו אותו – נציב. כנגד התנגדות זו אני רוצה לומר:

הנציב, אותו בעל תפקיד של נציב תלונות, אינו אדם שנשלח מטעם העם, הוא אינו שליח

של העם. הוא מוצע לתפקידו על ידי הכנסת, בתוקף החוק. הטענה, שהמושג צריך להיות עממי, ושהוא שליח ציבור מלמטה, אינה טענה. הוא נציב ממונה. כמו נציב מס ההכנסה, להבדיל, הוא ממונה, או כמו נציב המים או נציב שירות המדינה, שהוא ממונה. המלה "נציב" כשהיא לעצמה אינה באה להביע שררה; השאלה היא, היכן היא עומדת, באיזה צירוף. איש לא יבוא לומר, שהמלה "מנהל" מביעה שררה. יש מנהל בית-ספר, יש מנהל שירות בתי-הסוהר, שהוא קצין משטרה. מנהל בית-ספר הוא מחנך. השאלה היא - את מה הוא מנהל? כאשר אומרים "נציב", השאלה היא: מה הוא עושה?

נראה לי, שהמלה "נציב" היא ניטרלית. אין בה טעם לפגם. מעלתה היא, שמשמשים בה. כנגד כל אחת מההצעות האלה, שאיני יודע מה יהיה גורלן, הצעה זו יש לה תמיכה בשימוש שמשמשים במלה למעשה. כל מה שעלינו לעשות, אחרי שנקבל את ההצעה "נציב התלונות", הוא לבוא במגע עם אותם חברי ועדת הכנסת שפנו אלינו ולומר להם, שאין פגם במלה "נציב" מטעמים לשוניים.

הא' ריבלין: הייתה הצעה להשתמש במלה מְשׁוּפֵט. המלה מְשׁוּפֵט אין פירושה מי שממונה על המשפט, אלא האיש שמשפט עם זולתו. זהו בינוני של ה"בניין השלישי", המביע את ההדדיות.

הא' בן-חיים: אני מוסיף לרשימה של הצעות הוועדה את ההצעה "נציב תלונות".

הא' מלצר: האם אנו יכולים להתעלם מן הקשר שבין הנציב ובין מי שיבוא אליו, או מי שיובא לפניו?

הא' בן-חיים: התשובה תכתא בהצבעה על ההצעות השונות.

ואלה הן ההצעות המובאות להצבעה:

- א. נציב תלונות
- ב. בורר תלונות
- ג. ממונה
- ד. אב-טוען
- ה. תלן
- ו. תְּרַעוּמָר
- ז. מגן עם
- ח. רב-טוען

הא' קוטשר: עשויה להתקבל החלטה, ולפי דעתי היא טובה, "נציב תלונות". אבל יש התנגדות למלה "מקלן".

הא' בן-חיים: אין זה מחייב.

הא' קוטשר: האלטרנטיבה היא "נציב קובלנות", ואו נוכל לקרוא את מגיש התלונה "קובל".

הא' בן-חיים: אני מבקש לדון על מלים, ולא על דקדוק.

הא' שלי: רוצה אני למנוע שימוש בשוגג בביטוי שהוא תפוס לעניין אחר. "קובלנה" ו"קובל" אלה ביטויים המשמשים במקום אחר במשפט. "תלונה" זה דבר אחר.

הא' בן-חיים: אני מעמיד להצבעה את ההצעה "נציב תלונות".

ישיבות המליאה

14-	בעד ההצעה "נציב תלונות"
6-	נגדה
1-	נמנע

ההצעה להשתמש במונח "נציב תלונות" נתקבלה.

הא' בן-חיים: אנו עוברים לחלק השני: האדם, שעליו מגישים תלונה. על ההצעות של הוועדה אנו מוסיפים את ההצעות הבאות: מְקַטְרָג, מְלַוֵּן. הצעות הוועדה הן: א. נְלוֹן (או נְלוֹן)? ב. מוֹלָן; ג. נְטָעֵן.

הא' מִדָּן: ההצעה "נלוֹן", לדעתי, אינה באה בחשבון מטעמים דקדוקיים. זוהי צורה של נפעל. יש בעברית צורות נפעל של שורש זה. וילוונו פירושו: אמרו תלונה. אי אפשר שהביטוי המציין את מי שאומר תלונה יהיה פירושו מי שמתלוננים עליו. הנילון הוא מגיש התלונה.

הא' בן-חיים: מטעם זה ראיתי להציע מְלוֹן.

הא' שלי: אני רוצה לומר דבר בזכות "נילון" או "נְלוֹן" למי שמתלוננים עליו. הפרכה על השימוש בתואר זה היא, כפי ששמענו, מציאותה הבודדת של "וילוונו" במקרא, בנפעל, שעל פי גיורה ממנה צריך היה "נילון" להתפרש כמי שמתלונן. אבל כידוע לכולכם, יש שם קרי וכתוב. הכתיב הוא "וילוונו". ובאותה פרשה עצמה יש גם "מְלַוֵּיִם" (מ"ם בפתח ודגש בלמ"ד). מסתבר שהייתה כאן תערובת של שרשים, ולפי דעת כמה חכמי לשון היו לא רק "לוֹן" אלא גם "לנן" או "נלן" או "ילן", ומהם נזרו צורות שונות. אך אפילו נאמר שהקרי "וילוונו" הוא הנכון – כלום נתקיימה צורה זו בלשון? כלום יש האומר "להילון"? היש אי-שם "נילון"? הרי אין לנו אלא "התלונן" ו"מתלונן". מדוע אסור להשתמש בשם תואר זה, שאינו קיים, לעניינו, כאשר יש לנו בדוגמתו ובמשקלו מלים רבות מגורה זו: נידון, נישום, ניוון וכו'? מדוע לא ניתן חיים למלה עברית שמתה? כלום לא ידעה הלשון חילופי משמעות למלה פלונית?

ואשר לטוען ונטען – הרי כבר נתחלף במונחים "תובע ונתבע", ששניהם "טוענים" בבית המשפט, וטענותיהם "נטענות", לשם מה נחוץ, דווקא כאן, להחזיר לטוען את משמעותו שבמשנה, כלומר תובע?

הא' בלאו: אין כל צורך, שנציב התלונות והנילון לעתיד יהיו מאותו שורש. יש ביטוי כללי, "טוען ונטען", ואין כל סיבה, מדוע לא יחול ביטוי כללי זה במקרה זה. פרכתו של הא' מִדָּן תופסת, ולכן ברור, שהמלה "נילון" אינה באה בחשבון. מדוע צריך להמציא בשביל כל גוון דק ביטוי חדש?

אני מציע, שנשתמש בביטויים המקובלים: טוען ונטען.

הא' ברוידא: דברי הא' מִדָּן מכוונים בדין לצורה סבילה או מדיאלית, שיש לה משמע פעיל פחות או יותר. הרי המלה "נרנן", למשל. בניגוד לטוען ונטען, שהוא חל על היקף רחב ובדיק, הרי "תלונה" מצומצם, ובמקורות הראשונים עוד יותר מבימינו. "וילוונו" הוא סביל רק בצורתו. ומלבד זה התרגום של "וילוונו" מעיקרו הוא מלמוד ולחש של תרעומת (murmur באנגלית, murmuravit בולגאטה), ואין פירושו הדבר שהגישו תלונה או שהתלוננו.

הא' ריבלין: הנטען הוא אדם העומד בדין וטוענים נגדו. לכן "נטען" לא נראה לי, כי הוא תפוס במובן הכללי של טענה.

מבחינת הצליל של השפה המלים "נילון", "מולן" וגם "נטען" הן בסדר. לעצם העניין, אני בעד "מולן", כי "נילון" ראוי לציין את העניין הנידון, ולא האיש. לכן אני בעד "מולן".

הא' איתן: אני תומך בהצעה "נטען", אלא שאם יש חשש לאי-הכנה ולערבוביה עם טענות במשפט, אפשר לומר "נטען התלונה", ובשימוש הרגיל אפשר לקצר.

הא' שלי: האם נדרוש מן הכנסת, שתבטל את הביטוי "מתלונן"? אם אתה אומר "טוען" ו"נטען", יש לבטל את "מתלונן".

הא' בן-חיים: בעל התלונה הוא מתלונן. אנו מתווכחים על מי שמתלוננים כנגדו.

הא' שלי: האם יבוא מתלונן כנגד נטען?

הא' בן-חיים: הכוונה היא למוסד שכנגדו טוענים.

הא' שלי: על ידי כך אתם פוסלים את "מתלונן".

הא' בן-חיים: אלה המציעים "נטען" מוציאים מכלל שימוש את הביטוי "מתלונן". המציעים הציעו: טוען ונטען.

הא' ייבין: לפיכך פתחתי ואמרתי, שצריך להפריד בין שני דברים: בין העניין לבין האיש שטוענים כנגדו, או שמאשימים אותו.

איני מבין את ההיגיון שבדברים: נכון ש"נטען" תפוס מבחינת המונחים המשפטיים הנהגים היום. ואם זה תפוס, האם "גילון" איננו תפוס מבחינת הדקדוק המקראי? "נטען" תפוס מפני גוהג של היום, ו"גילון" אינו תפוס מפני גוהג של המקרא? איני מבין את ההיגיון הזה. לדעתי, גם הצליל של המלה אינו נאה.

אני דורש בכל תוקף להפריד בין שני הדברים: יש נציב תלונות, יש מתלונן ויש שמתלוננים כנגדו, ושמא אינו מוכרח להיות גזור מאותו שורש. לא איכפת לי, אם הוא ייקרא "מקוטרג", ובלבד שלא יהיה "גילון".

הא' מייזלש: כשם שהצענו ל"אומבודסמן" בראשית הוויכוח שתי מלים, כך אפשר גם כאן: "בעל התלונה" למתלונן ו"נושא התלונה" למי שעליו מתלוננים.

הא' ברגרין: לאחר ששמענו את הערעור של הא' מדן, והערעור הוא נכון, כי כל ילד לומד תורה יודע מה פירוש "וילונ", אני מציע את ההצעה שהציעו כאן: נטען. אף על פי שלטוען ונטען משמעות משפטית מיוחדת, יש גם טוען במובן כללי בספרות. אני מציע את המלה הפשוטה: נְטָעַן.

הא' בן-חיים: אני חושב, שאנו אנוסים על פי הדיבור העברי. אם קיבלנו את הביטוי נציב תלונות, הרי האדם שהוא מגיש התלונה הוא מתלונן. בציבור אומרים "מתלונן", ולא שמעתי, שמישהו הציע לבטל זאת. קשה יהיה לבטל זאת, לאחר שזה מופיע גם בחוק. אנו מחפשים את הצורה לגבי אותו אדם, שיש מי שמתלונן כנגדו. וכאן אני רואה שתי הצעות. אני יודע שזו צורה של נפעל, אבל אפשר לעשות כדבר הזה. יש שתי הצעות שכל אחת מהן טובה, מולן או מלונן, אם רוצים להישאר במסגרת של השורש לון. לומר "מתלונן" מצד אחד, ומצד שני לומר "נטען" – אין זה סביר. אם רוצים זוג, המלים צריכות להיות קשורות זו בזו.

הא' מייזלש: אני מתנגד לצורה "מתלונן". בחיי יום יום אדם מתלונן. כאן זו תלונה כעין משפטית אל רשות רשמית. צריך להבדיל אפילו בפועל בין המתלונן לבין מי שמגיש תלונה. אני חוזר להצעתי לאמץ את הצורה "בעל תלונה" ו"נושא התלונה".

הא' בלאו: אני רוצה להוסיף שוב נימוק בעד הצורה "נטען". נראה לי שטוען ונטען הם

ביטיים כלליים. בניגוד למתלונן אפשר להשתמש במה שהציע הא' איתן - נטען. הרי בעל התלונה הוא טוען, והוא שייך לקאטגוריה של הטוענים. "מתלונן" מציין - כאשר יש צורך בכך - שמישהו טוען, ואם אנו רוצים לציין את המיוחד, את מי שמתלוננים עליו, לעומת הנטען סתם, נוסיף את המלה "התלונה", ויהיה: "נטען התלונה".

הא' בן-חיים: עלינו להחליט על שני מושגים. בנוסף להצעות הוועדה יש להצעות הבאות: מלונן, מקוטרג. האיש שמגיש את התלונה הוא יהיה טוען, לפי ההצעה. יש גם הצעה אחרת: "נושא התלונה" או "בעל התלונה".

הא' שלי: "נושא התלונה" הוא העניין, דבר התלונה, ולא האיש.

הא' בן-חיים: ההצעות הן למגיש התלונה: מתלונן, בעל תלונה, טוען, מלונן. למי שמתלוננים עליו: נילון, מולן, נטען (התלונה), מקוטרג, נושא התלונה, מלונן.

הא' בן-חיים: נצביע על השם שיינתן לאיש, שכנעו מביאים תלונה.

הא' ברוידא: אני מבקש להצביע על הצמדים.

- 4 הא' בן-חיים: בעד השם נלון או נלון
  - בעד השם מולן
  - 11 בעד השם נטען
  - 3 בעד השם מקוטרג
  - בעד הצורה נושא התלונה
  - 8 בעד הצורה מלונן
- נתקבל השם נטען.

הא' בן-חיים: ועתה נצביע על שמו של מגיש התלונה.

- 7 בעד הצורה מתלונן
  - בעד הצורה בעל תלונה
  - 11 בעד הצורה טוען
  - בעד הצורה מלונן
- נתקבל השם טוען.

הא' בלאו: עדיין לא הצבענו על אפשרות של טוען לעומת נטען כביטיים כלליים, ועל מתלונן וכנגדו "נטען (תלונה)" כאשר רוצים לציין במיוחד על מה מדובר, ואז ישתמשו ב"מתלונן" לעומת "נטען (תלונה)".

הצעתי היא להשתמש בשמות טוען, נטען - ואלה הם שני מונחים שנתקבלו - כאשר אין צורך בהדגשה מיוחדת של נושא התלונה. כאשר יש צורך בהדגשה מיוחדת - אפשר להשתמש בשם מתלונן לעומת "נטען תלונה".

הא' בן-חיים: נשאלנו על מונחים, שצריכים לבוא בניסוח של החוק. הסיכום הוא, ששלושה מונחים יבואו בחוק: נציב תלונות; האדם הבא אליו הוא הטוען; והאדם שטוענים כנגדו - הוא הנטען. אני מביא את הסיכום הזה לאישור המליאה.

הא' אברמסון: נציב טענות יהיה כמו "נציב תלונות", ואני מציע, שכך ייאמר, לשם התאמה עם "טוען" ו"נטען".

הא' בן-חיים: אנו דנים על חלקי החלטות, וכאשר יש סיכום יכולים החברים לראות דיספורציה מסוימת.

הא' איתן: גם בענייני דקדוק, כשאנו מקבלים הצעה ארוכה, אנו מצביעים על כל סעיף וסעיף, ובסיכום חוזרים ומצביעים על ההצעה בשלמותה, וזאת מאותו טעם, שלפעמים בהמשך הדיון מתגלות סתירות בין סעיף לסעיף.

הא' בלאו: הא' קוטשר הזכיר בעת ההצבעה על המונח הראשון, שצריכה להיות התאמה, ויש לתת את הדעת על כך. כל הזמן חשבנו על התאמה. על מתלונן לעומת נטען דיבר הא' שלי. איני רואה טעם להעלות זאת שוב. יש כאן בסך הכול שלושה מונחים. שלושת המונחים שהוזכרו עשויים גם שלא להתאים, ולמרות זאת נתקבל מה שנתקבל.

הא' ברוידא: אמנם טענתו של הא' בלאו כשרה היא מבחינה הגיונית ופרוצדורלית, אבל אנו עוסקים בעניינים דקים, ויש גם צד מוסיקלי לכך. אחרי שהושג באורח פלא התיאום בין "טוען" ו"נטען", יש טעם לנסות ברגע האחרון להתאים את כינויו של המוסד לרוח ההצעה שנתקבלה.

מה טעם לומר "נציב תלונות", ויחד עם זה "טוען", "נטען"? אני מציע לתקן את ה"תלונות" ל"טענות", שהוא כולל יותר, והריני פונה אליכם בבקשה שתוותרו על ה"נציב", הבא מגבוה, ותקראו לו אם לא "אב-טוען", הרי אב-טענות. אלו הדברים הנוגעים לתודעה העממית, וכאן יש להיזהר מאוד.

הא' בן-חיים: אולי באופן פורמלי זוהי התוצאה. אתה יודע גם מדיונים קודמים, שאם יש מספר כללים, מביאים להצבעה כל כלל בנפרד כדי לקבל הכוונה. אחר כך מביאים להצבעה את ההצעה השלמה. השאלה כאן אינה, אם לומר "נציב" או לא; עניין זה נגמר.

הא' בלאו: אני מציע להצביע, אם להביא זאת להצבעה.

הא' בן-חיים: לאחר ששלוש ההצעות זכו כל אחת ברוב, רציתי להביא את ההצעה השלמה להצבעה סופית. מי בעד ההצעה שנראה בהצעות שנתקבלו את גמר הדיון, ולא נביא את שלוש ההצעות יחד להצבעה? האם אתם סבורים שבכך נסתיים הדיון?

בעד ההצעה לסיים בכך את הדיון - 11

8-

נגד

הא' בן-חיים: בכך סיימו את הדיון, ואני מודה לחברים. אנו נודיע על החלטתנו במכתב ליו"ר ועדת הכנסת העוסקת בהכנת החוק.

ו. הא' בן-חיים: ניגש לסיים הדיון בכללי נטיית השם, פרק החולם.

הגב' בהט (קוראת):

כלל ז': שמות סגוליים משרשי ל-ה, כגון: יָפִי, עֲנִי, עֲבִי, קָשִׁי באים בחולם (ונכתבים חסר) הן בנסמך והן בנסרד (אמנם במקרא יש עֲנִי, קָשִׁי, חֲלִי ועוד). ובנטייה החולם הוסף לקמץ קטן כדין: יָפִי, עֲנִי וכו' אבל לעולם: חֲרִי (-אף).

הא' בן-חיים: לפי הדקדוק המקראי צריך לומר יָפִי. הוועדה נתנה דעתה על כך שבמקורות התלמודיים כתוב ו', ולכן התירה לומר יָפִי וכדומה גם בסמיכות.

הא' דותן: הכלל אינו אומר, שהאקדמיה התירה גם את הצורה יָפִי בסמיכות.

הא' בן-חיים: האקדמיה מציעה להשתמש בצורה זו.

הא' דותן: על כך אני מבקש לחלוק. אני מציע תיקון בכלל: להתיר בסמיכות, ורק בסמיכות, את שתי הדרכים, בשווא ובחולם.

הא' בן-חיים: על פי כללי המקרא: קְשִׁי, יָפִי – אומרים גם בנפרד, גם בנסמך. יָפִי, קְשִׁי בחולם באים בסוף פסוק. כאן לא מדובר בסוף פסוק. הוועדה אמרה, שאין לעשות הפרדה בין נפרד ונסמך, ויש לומר בשניהם – קְשִׁי, יָפִי בחולם.

הא' דותן: בנפרד – קושי בחולם, ובנסמך להתיר את שתי הדרכים.

הא' מ'קם: מבחינת ההוראה קשה לתלמיד לתפוס איך מן "קושי" צריך לומר ברבים קְשִׁים. אם אני משאיר שריד לצורה העיקרית קְשִׁי, אגב שימוש בסמיכות, הרי קל יהיה לו לומר קְשִׁים. אם אני מבטל צורה זאת בכלל, לעולם יהיה התלמיד צמוד לאותה שניאה הרווחת היום: קְשִׁים. משום כך תומך אני בהצעת הא' דותן.

הא' ברוידא: הלשון שואפת לדיפרנציאציה מסוימת, לגיוון, ולהבחנת ניואנסים. הרי הדקדוק המקראי, כפי שציין הא' בן-חיים, גותן יָפִי בחולם כסוף פסוק. הלשון המאוחרת הפכה את סוף-הפסוק לנפרד רגיל, ובכל זאת יש הבחנה ברורה לגבי סמיכות: "קְשִׁי המצב", ולא "קושי המצב", "יָפִי האשה" ולא "יָפִי האשה". למה יש ללכת נגד התפתחות הלשון, בשעה שהיא מפתחת הבחנות וגוונים? מה טעם לבטלם? אני רואה בכך צעד רגרסיבי. במקום שיש אפשרות להבחין, מוטב להבחין.

הא' אברמסון: איני מבין את הניסוח: "ונכתבים חסר". מתי? כשאנים מנוקדים? צריך לכתוב וצריך לנקד. אחרת – איך אפשר להבחין בין קְשִׁי לבין קְשִׁי? (הא' בן-חיים: חולם חסר).

כלי ניקוד צריך לכתוב ו'. כלום יש לנו תכניות לפסול צורות?

הא' בן-חיים: לא נפסול.

הא' רצהבי: המשקל החולמי ראוי להיקבע כצורה אחידה הן בנפרד והן בנסמך. גם המדקדקים הראשונים ראו במשקל החולמי עיקר ויסוד. את תופעת השווא הנע בשמות אלו ראו כחילוף הבא לשם הקלה על הקריאה (עיין למשל ספר מכלול לרד"ק). אלא מאחר שבמקרא קיימת ממילא הצורה השוואית בסמיכות, יש להתירה גם להבא בצורת סמיכות בצד הצורה החולמית.

הא' בלאו: עובדה, שבלשון חכמים משמש קושי, ובלשון מקרא קְשִׁי. הוועדה צריכה להחליט, אם תהיה צורה זו צורה עיקרית, או צורה אחרת. אם נחליט ש-קושי תהיה צורת נפרד, ו-קְשִׁי נסמך, הרינו מכניסים נטייה שלישית, שכלל לא הייתה קיימת. אנו גם מקשים בזה. נראה לי, שיש לקבל את הצעת הוועדה: קושי גם בנפרד וגם בנסמך.

הא' בן-חיים: הצעה אחת היא: קְשִׁי בחולם חסר (וללא ניקוד קושי בו"ו) ואין מבחינים בין סמיכות לנפרד. זו הצעת הוועדה. והוועדה רוצה לומר גם מה שיש במקרא. הצעה אחרת היא: להציע קושי בנפרד, ואת שתי הצורות – קושי, קְשִׁי – בנסמך.

הא' דותן: הנוסח צריך להיות: השמות הסגוליים משורשי ל"ה, כגון: יָפִי, עֲנִי, קְשִׁי באים בחולם בנפרד, כגון יָפִי וכד' (אמנם במקרא יש עֲנִי, חֲלִי, צָרִי), ובנסמך מותרות שתי צורות: יָפִי וגם יָפִי.